

I. Výzkumné téma: Výuka předmětu výchova ke zdraví na základní škole praktické

Výzkumný problém: Metody a formy výuky výchovy ke zdraví v 8. a 9. ročníku na základní škole praktické

Představení tématu: Výchova ke zdraví byla dříve zahrnuta do rodinné výchovy, ale po zavedení rámcových vzdělávacích programů je zařazena do výuky jako plnohodnotný předmět. Z pohledů některých pedagogů, rodičů či široké společnosti je na tento předmět často nahlíženo s jistou nedůvěrou a „opovržením“ ve spojitosti s jeho obsahem. V rámci praktických škol je vyučován s dotací dvou hodin týdně, což pro rozsáhlý obsah a důležitost předmětu nemusí být dostatečné. Také samotné metody a formy výuky nemusí odpovídat potřebám žáků s lehkým mentálním postižením či s přidruženými poruchami pozornosti a nemusí být dostatečně efektivní. Přínosnost tohoto tématu vidím především v možném využití výsledků i pro svoji budoucí praxi pedagoga a náhled na jednotlivé formy a metody výuky, jejich efektivnost a popřípadě možnou alternativu.

Cíl výzkumu: Zjištění metod a forem výuky předmětu výchova ke zdraví na základní škole praktické v posledních dvou ročnících, které bude realizováno prostřednictvím pozorování při výuce a dále rozhovory s učiteli a žáky. V rámci pozorování bude prováděna analýza materiálů využívaných při výuce, využívaných učebních pomůcek, samotný průběh výuky a aktivita žáků společně s celkovým průběhem hodiny.

II. Hlavní výzkumná otázka: Jaké metody a formy výuky jsou využívány při výuce výchovy ke zdraví v 8. a 9. ročníku na základní škole praktické?

Vedlejší výzkumné otázky:

- 1) Mají pedagogičtí pracovníci aprobaci pro výuku předmětu výchova ke zdraví?
- 2) Odpovídají užívané výukové metody potřebám žáků s lehkým mentálním postižením?
- 3) Dostačuje dvouhodinová dotace k probrání učiva?
- 4) Jak vnímají předmět výchova ke zdraví žáci 8. a 9. ročníku základní školy praktické?

III. Volba výzkumné strategie

Kvalitativní výzkum

Typ kvalitativní metody byl vybrán na základě cíle výzkumu, kdy se nebudeme zabývat čísly, ale kvalitou a druhem zvolených metod při výuce. Zaměřujeme se tedy na zkoumání třídy a současně také na pedagoga v rámci prostředí školy, kde je výchova ke zdraví vyučována. Pozornost bude věnována klimatu třídy, pedagogovi a žákům prostřednictvím pozorování a rozhovorů. V průběhu pozorování si povedu záznam, kde budu zachycovat průběh hodiny, metody a formy výuky.

IV. Metoda sběru dat

Pro sběr dat jsem si zvolila metodu pozorování, která je pro tento typ výzkumu vhodná, protože mohu zachytit důležité jevy, atmosféru a další momenty v průběhu výuky. Následně bych zařadila analýzu dokumentů, při které bych věnovala pozornost učebnicím, sešitům žáků, studijní literatuře a pomůckám, které jsou v hodinách využívány. Dále bych zařadila rozhovor s žáky, při kterém bych se ptala na jejich názory na výchovu ke zdraví, zda se v předmětu dozvědí, co je zajímavé a zda ho hodnotí jako přínosný. Nakonec bych zařadila rozhovor s pedagogy, při kterém bych zjišťovala informace o jejich vzdělání a samotné výuce výchovy ke zdraví.

Počet a kontaktování výzkumných jednotek: Pro realizaci výzkumu jsem si vybrala dvě základní školy praktické z Brna. Jedna ze zmiňovaných škol mi umožnila absolvování praxe, takže naváží na tuto spolupráci. Jedná se o základní školu praktickou, Sekaninova 1. Kontaktování druhé školy by probíhalo tak, že bych telefonicky požádala paní ředitelku, seznámila ji s mým záměrem a poprosila o spolupráci. Jednalo by se o Základní školu Palackého, Brno. S kontaktováním škol v Brně jsem nikdy neměla velký problém, až na přeplněnost a nadměrný zájem studentů. V základní škole Sekaninova jsem měla možnost seznámit se podrobně s chodem školy a s osmou a devátou třídou. V druhé základní škole praktické se zaměřím také na 8. a 9. ročník.

V. Plán pozorování

Své pozorování bych založila na základních bodech, které máme sledovat v rámci praxe. V ZŠ Sekaninova jsem měla možnost se blíže při výuce seznámit s žáky, poznat je a odhadnout pravdivost jejich výpovědí, což nebylo z počátku snadné. V druhé škole to bude náročnější, ale předpokládám, že budu seznámena s žáky třídním učitelem. V rámci pozorování se zaměřím na tyto body:

- Motivace (jakým způsobem, účinnost, vhodnost)
- Expozice (nové učivo, zvolené vyučovací metody)
- Způsob zápisu na tabuli a do sešitu
- Organizace vyučovací hodiny
- Pomůcky použité ve vyučovací hodině, práce s učebnicí
- Aktivita žáků, způsob komunikace učitele se žáky

Ukázka z rozhovoru s učitelem:

1. Máte vysokoškolské pedagogické vzdělání, popřípadě na jaké škole?
2. Jaká je Vaše aprobace, popřípadě máte vzdělání zaměřující se na výchovu ke zdraví?
3. Jsou dle Vašeho názoru využívané metody ve výuce výchovy ke zdraví odpovídající lehkému mentálnímu postižení? Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?
4. Je podle Vás dostačující, že je výchova ke zdraví vyučována pouze v posledních dvou ročnících? Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?
5. Je podle Vašeho názoru dostačující jedna hodina výchovy ke zdraví týdně?
6. Je podle Vašeho názoru výuka výchovy ke zdraví přínosná pro žáky a jejich budoucí život? Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?
7. Myslíte si, že je nutné mít aprobaci na výchovu ke zdraví, aby ji pedagog dokázal adekvátně učit?

Ukázka z rozhovoru se žáky:

1. Těšíš se na hodiny výchovy ke zdraví?
2. Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?
3. Myslíš, že informace z hodiny výchovy ke zdraví využiješ i mimo školu?
4. Chtěl/a by si více hodin výchovy ke zdraví?
5. Myslíš, že jsou hodiny výchovy ke zdraví náročné?
6. Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?
7. Chtěl/a by si výchovu ke zdraví už dříve než v osmém ročníku, přijde ti zajímavá?

VI. Praktické a etické problémy

Jedná se o základní školy praktické, přičemž jedna z nich je převážně navštěvována jedinci romského etnika. Možné praktické problémy by se mohly objevit v tom, že si žáci budou vymýšlet a dobarvovat situace, předvádět se, nebudou schopni udržet pozornost, s čímž jsem se setkala již během praxe. V případě praktické školy, kde jsem ještě nebyla, je toto riziko ještě větší. Etické problémy v rámci mého výzkumu nepředpokládám.

VII. Terénní poznámky – pozorování

Jedná se o devátý ročník, do kterého dochází celkově 6 žáků. Převažuje počet děvčat, která jsou čtyři a dva chlapci. Všichni žáci této třídy jsou romského původu. Třída je poměrně malá a vybavení třídy není nijak pestré. Ve třídě je nadbytek lavic, což znemožňuje potřebný pohyb po učebně, jak pro učitele, tak žáky. Ve třídě je klasická tabule na křídly, ale je možnost využít i tabuli interaktivní ve vedlejší třídě. Dále je třída vybavena umyvadlem a skříní s učebnicemi do jednotlivých předmětů. Většina předmětů je vyučována třídním učitelem. Předměty jsou vyučovány hromadně, ale na tělesnou výchovu se třída dělí na dívky a chlapce a mají vyučování zvlášť, stejně tak při pracovních činnostech.

Metodologie 2
Kód předmětu: SP7MP_MTP2
Závěrečný projekt
Dvořáková Ludmila (350875)

V rámci pozorování jsem byla přítomna v devátém ročníku v hodině výchovy ke zdraví, která byla věnována tématu antikoncepce, jejímu dělení a podrobnějšímu popisu účinku.

Motivace (jakým způsobem, účinnost, vhodnost)

Na začátku hodiny pedagog sdělil téma hodiny. Zeptal se žáků, zda vědí, co tento pojem označuje a co všechno je pod tento pojem řazeno. Tímto pedagog žáky seznámil s tématem a namotivoval je na to co v hodině budou probírat, což žáky velice zajímalo.

Expozice (nové učivo, zvolené vyučovací metody)

Látka dnešní hodiny byla nové učivo, avšak žáci devátých ročníků, již měli často zkušenosti se základními antikoncepčními prostředky, ale nevěděli o dalších alternativách. Pedagog měl připravené teoretické materiály, které si žáci rozdali jako podklad místo učebnice. Jako vyučovací metoda bylo zvoleno seznámení se s tématem, tedy výklad spojený s diskusí, dále následoval výklad, při kterém žáci pedagoga doplňovali a popřípadě se ho ptali na dotazy, které při probírání látky vyvstaly nebo je osobně zajímaly. Po probrání jedné stránky měl pedagog připraven prezervativ jako jednu z dostupných antikoncepcí a rozdál jej žákům. Jednalo se o praktickou ukázkou, která žáky zaujala, a se zájmem ji zkoumali. Pedagog je upozorňoval na různá rizika při manipulaci s tímto typem antikoncepce. Žáci měli zájem o výuku, ale po chvíli si začali s prezervativem hrát a nevěnovali se výuce. Na závěr dostali žáci vlastní činnost a to opis základních informací z připraveného materiálu do sešitů. Střídání aktivit v hodině a názorná ukáзка je pro jedince s LMP velice důležitá a proto si myslím, že zvolené metody byly vhodné.

Organizace vyučovací hodiny

Hodina byla jasně strukturována a vyžadovala aktivní účast žáků na hodině. Žáci se zapojovali a spolupracovali s učitelem. V rámci hodiny byla zařazena diskuse na různá témata, žáci měli možnost se zeptat na věci, které je zajímaly. Zařazena byla i praktická ukáзка, která je pro žáky na základních školách praktických nesmírně důležitá. Na závěr hodiny dostali individuální činnost a to zápis probrané látky do sešitu. Hodina nebyla jednosměrná, ale střídání činností a udržování aktivity žáků bylo dobré a i přes drobné kázeňské problémy se drželi tématu.

Metodologie 2
Kód předmětu: SP7MP_MTP2
Závěrečný projekt
Dvořáková Ludmila (350875)

Způsob zápisu na tabuli a do sešitu

Do této hodiny měl pedagog předem zpracované materiály, ze kterých žáci četli látku a dělali si zápis do sešitu. Tabule byla tedy využívána minimálně, pouze když se pedagog snažil popsat žákům jednotlivé typy antikoncepčních prostředků, tak si pomáhal pomocí obrázků, které kreslil na tabuli. Před závěrem hodiny dostali žáci za úkol napsat si zápis do sešitu z materiálů, které dostali. Pedagog napsal velkým písmem na tabuli nadpis a datum a zopakoval, co si mají žáci do svých sešitů zapsat. Na tabuli byl zápis čitelný a žáci pochopili co, mají dělat.

Pomůcky použité ve vyučovací hodině, práce s učebnicí

V hodině nebyla využita žádná učebnice. Jako textový poklad žákům sloužil text předem připravený pedagogem, se kterým v rámci hodiny pracovali. Dále pak byla využita samotná ukázka prezervativu, což žáky opravdu zaujalo i přes to, že někteří již měli osobní zkušenost a spolužákům se s tím rádi pochlubili. Dále to byla tabule, na které učitel obrázky přibližoval danou látku žákům a po té sešity žáků, do kterých si zapisovali látku probranou v hodině.

Aktivita žáků, atmosféra ve třídě

Na začátku hodiny, když byli žáci seznámeni s tématem hodiny, tak začali vykřikovat, jaké druhy máme, co se jak používá a snažili se zapojit do diskuse a přispět k tématu, což mohlo být způsobeno i mojí přítomností, ale po rozhovoru s pedagogem po hodině jsem se dozvěděla, že je to třída, kde jsou žáci aktivní a mají zájem, ale zároveň je problematické udržet kázeň a pozornost žáků. Žáci byli po celou hodinu aktivní a zapojovali se do diskuse. Problematické bylo, že často žáci vykřikovali a sdělovali si různé zkušenosti, které mají a nevěnovali se tomu, čemu zrovna v danou chvíli měli. Ve třídě byli dva žáci, kteří tvoří pár a o toto téma měli zájem a občas ve třídě zazněli i nevhodné připomínky či narážky mezi spolužáky.

Atmosféra ve třídě byla dobrá. Neobjevovaly se žádné výrazné rušivé prvky, ale pozornost žáků byla přelétavá. Často se objevovali žáci, kteří vykřikovali nějaké poznámky k probírané tematice nebo naráželi na své spolužáky a jejich sexuální partnery. Nejvíce se v hodině žáci rozjeli, když dostali prezervativy na to, aby se s nimi seznámili, zjistili, co obsahují, jak vypadají atd. Z počátku to žáky zajímalo a byli z toho docela nadšení, ale po chvíli si s nimi začali hrát a nevěnovali pozornost pedagogovi. Začali je nafukovat a připevňovat na okna,

Metodologie 2
Kód předmětu: SP7MP_MTP2
Závěrečný projekt
Dvořáková Ludmila (350875)

jedna žákyně šla k umyvadlu a naplnila ho vodou a mýdlem. Tuto situaci řešil pedagog z počátku slovním napomenutím, ale následně žákům prezervativy zabavil a vyhodil. Žáci se vrátili do svých lavic a ptali se pedagoga na další otázky, týkající se různých druhů antikoncepce a jejich vlivu na zdraví. Zajímali se o to, který druh je pro ně vhodný a jak probíhá těhotenství a mnoho dalších otázek, což vytvářelo příjemnou komunikaci, která byla pro žáky přínosná. Atmosféra ve třídě byla dobrá, až na občasné výkyvy pozornosti a ruch ve třídě. Vztah žáků k pedagogovi byl pěkný, žáci ho berou jako autoritu, i když občas zlobí a nevěnují se tomu, co mají. Pedagog odpovídal na otázky žáků naprosto bez ostychu a přistupoval k žákům naprosto klidně. Na konci bylo provedeno krátké hodnocení učitelem a žáci jasně odpovídali, že s hodinou byli spokojeni a že se jim líbila. Jsem ráda, že moje přítomnost nijak nenarušovala průběh hodiny, což mi potvrdil i samotný pedagog.

Úryvek ze scénáře rozhovoru s učitelem:

1. Máte vysokoškolské pedagogické vzdělání, popřípadě na jaké škole?

Mám vysokoškolské vzdělání na Masarykově univerzitě na pedagogické fakultě, které jsem dokončila před 7 lety získáním titulu Mgr.

2. Jaká je Vaše aprobace, popřípadě máte vzdělání zaměřující se na výchovu ke zdraví?

Vystudovala jsem obor speciální pedagogika, kde jsem si jako specializaci zvolila etopedii. Vzdělání zaměřené na výchovu ke zdraví nemám.

3. Jsou dle Vašeho názoru využívané metody ve výuce výchovy ke zdraví odpovídající lehkému mentálnímu postižení? Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?

Jelikož jsme na praktické škole a žáci zde mají všichni snížený stupeň IQ, je nutné pracovat s žáky pomaleji, více opakovat a klást důraz na praktické činnosti a praktickou ukázkou. Podle mého názoru se v naší škole snažíme žákům zprostředkovat prakticky co nejvíce poznatků a v hodinách hodně střídát činnosti. Samozřejmě každá třída je individuální, ale myslím, že v rámci možnosti využíváme metody odpovídající potřebám žáků.

4. Je podle Vás dostačující, že je výchova ke zdraví vyučována pouze v posledních dvou ročnících? Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?

Vzhledem k tomu, že žáci jsou z velké většiny romského etnika, je důležité je s tématy výchovy ke zdraví seznamovat a to klidně již od šestého ročníku. Myslím si, že hodinová dotace tohoto předmětu by měla být vyšší, ale je to nereálné, protože je nutné probrat základní předměty. Navrhovala bych tento předmět zábavnou formou v rámci odpoledního vyučování či něčeho v podobném duchu.

5. Je podle Vašeho názoru dostačující jedna hodina výchovy ke zdraví týdně?

Určitě ne, myslím, že by byly vhodné minimálně 3 hodiny týdně, ale z časových důvodů to není možné.

6. Je podle Vašeho názoru výuka výchovy ke zdraví přínosná pro žáky a jejich budoucí život? Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?

Myslím si, že určitě. Jsou to témata, která jsou pro životy žáků důležitá. Díky tomuto předmětu se dozví užitečné informace, které mohou využít i v budoucnu.

7. Myslíte si, že je nutné mít aprobaci na výchovu ke zdraví, aby ji pedagog dokázal adekvátně učit?

Určitě je dobré, když pedagog je vzdělán v tomto oboru a má aprobaci, ale na naší škole ji nemá nikdo a snažíme se ji žákům předat co nejlépe. Jsou to často témata, které jako dospělí lidé známe a odborné věci se doučíme a na hodinu se patřičně připravíme. Určitě je to dobré, ale nemyslím, že je to nezbytně nutné.

Úryvek ze scénáře rozhovoru se žáky:

1. Těšíš se na hodiny výchovy ke zdraví?

Jo, někdy se bavíme o dobrejch věcech a je sranda. Někdy je to ale docela nuda.

2. Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?

Protože se dozvím něco novýho, s čím se třeba můžu potkat i doma nebo s kamošema a i pro mě to může být dobrý. Třeba výživa nebo nemoci různý.

3. Myslíš, že informace z hodiny výchovy ke zdraví využiješ i mimo školu?

Jo, třeba když jsme měli hodinu o různých nemocech, nebo o anorexii, tak to je zajímavý, dostali jsme i čísla, kde by nám pomohli a ták. Takže informace jsou určitě dobrý a aspoň budu vědět co dělat a komu říct, kdyby náhodou.

4. Chtěl/a by si více hodin výchovy ke zdraví?

No jenom těch kde bychom probírali ty zajímavý věci jako sex a vztahy, různé nemoci a ták.

5. Myslíš, že jsou hodiny výchovy ke zdraví náročné?

Jak který, ale většinou ne a je to zajímavý a můžeme se paní učitelky zeptat na to, co nás zajímá.

6. Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč?

Metodologie 2
Kód předmětu: SP7MP_MTP2
Závěrečný projekt
Dvořáková Ludmila (350875)

Jak který, protože někdy se učíme celou hodinu a je to nuda. Lepší je když si ukazujeme na obrázcích nebo přímo ve třídě.

7. Chtěl/a by si výchovu ke zdraví už dříve než v osmém ročníku, přijde ti zajímavá?

Jo, když bychom se věnovali zajímavým tématům, tak jo. Je to dobrý předmět a není to tak těžký jako třeba matika nebo čeština.

VIII. Modifikace

Pro pozorování je důležité se se třídou seznámit již před samotným vedením rozhovorů a dát žákům možnost seznámení se semnou, protože jsem se setkala s tím, že si žáci často vymýšleli a povídali mi o různých věcech, které nebyly pravdivé, což jsem se dozvěděla až následně od pedagoga. Samotné pozorování není pak ovlivněno zvědavostí a žáků a předváděním před někým novým. V rámci praxe jsem měla možnost i pár hodin vést, takže jsem měla možnost poznat žáky i z pohledu pedagoga a dostat se s nimi do bližšího kontaktu, což pro mě bylo přínosné. V rámci pozorování se nenaskytly žádné zásadní problémy, které by mi pozorování znesnadňovali či narušovali.

V rozhovoru s pedagogem bych se snažila pozměnit otázku týkající se vzdělání k danému předmětu: Myslíte si, že je nutné mít aprobaci na výchovu ke zdraví, aby ji pedagog dokázal adekvátně učit? Z důvodu toho, že na škole není pedagog, který by měl aprobaci pro daný předmět, je tato otázka nevhodná a pro učitele i nepříjemná. Tuto otázku bych nekládala přímo jako otázku, ale spíše bych se v rámci rozhovoru snažila na tuto otázku získat odpověď přirozeněji a nechat ji vyplýnout. Dále otázka: Je podle Vašeho názoru výuka výchovy ke zdraví přínosná pro žáky a jejich budoucí život? Pokud ano, tak proč? Pokud ne, tak proč? Na tuto otázku může být některým učitelům nepříjemné odpovídat negativně, i když je to jejich názor, proto bych se otázce vyvarovala a snažila se postoj učitele k předmětu vyzorovat z jeho celkového přístupu.

Při rozhovoru s žáky bych se rozhodla pro diskusi ve skupince, protože i přes rozhovor s jedním žákem se často stávalo, že ostatní žáci zjišťovali, o čem se bavíme a vykřikovali jejich vlastní názory. Vytipovat si žáky, vytvořit skupinky a navést diskusi na téma výchova ke zdraví a nechat žáky podělit se o jejich názory, což si myslím, že by bylo efektivnější a důvěryhodnější než individuální rozhovor.

Metodologie 2
Kód předmětu: SP7MP_MTP2
Závěrečný projekt
Dvořáková Ludmila (350875)

IX. Seznam literatury

GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno : Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0

HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4

JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J., *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*, 1. vyd. Praha : Tauris, 2005. 92 s. ISBN 80-87000-02-1

MARÁDOVÁ, E., *Rodinná výchova*. 2. vyd. Praha : Fortuna, 2000. 143 s. ISBN 80-7168-712-X

MATUŠ, V., *Metodika výuky výchovy ke zdraví na 2. stupni základních škol z pohledu pedagogické praxe*. 1. vyd. Ostrava : Ostravská univerzita, 2009. 78 s. ISBN 978-80-7368-434-1

MULLER, O., *Lehká mentální retardace v pedagogicko psychologickém kontextu*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. 87 s. ISBN 80-244-0207-6

NATIONAL RESOURCE CENTER FOR HEALTH AND SAFETY IN CHILD CARE AND EARLY EDUCATION, *Caring for Our Children - National Health and Safety Performance Standards: Guidelines for Early Care and Early Education Programs*. 3. vyd. National Resource Center for Health and Safety in Child Care and Early Education, 2011. 500 s. ISBN 978-158110483-7

PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle edukativních trendů*. 1. vyd. Brno : MSD, 2006. 208 s. ISBN 80-86633-40-3

RICHARDSON, W., J., WRIGHT, D., T., *School-Based Health Care: Advancing Educational Success and Public Health*. 1. vyd. APHA: Press, 2011. 300 s. ISBN 978-0-87553-006-2

VÍTKOVÁ, M., *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. 2. vyd. Brno : Paido, 2007. 247 s. ISBN 978-80-7315-158-4

Oceňuji poctivost ve zpracování k tématu, zejména zamyšlení se nad modifikací projektu a práci v terénu. U tohoto tématu bych se trošku bála, že sklouzne jen k popisu (chtělo by ještě jednou promyslet, oč má ve výzkumu jít a zda popis stačí), také varuji před předjímáním

Metodologie 2
Kód předmětu: SP7MP_MTP2
Závěrečný projekt
Dvořáková Ludmila (350875)

perspektivy aktérů zejména pedagogů. Co se týče přístupu k dětem, tam je jasné, že je třeba hledat lepší formát než suchopárny rozhovor (třeba hra na učitele 😊.